

ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

Безпалько В.С., Шевчук Т.О.

студентки

Науковий керівник: Січко І.О.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
Миколаївський національний університет
імені В.О. Сухомлинського*

АКТИВІЗАЦІЯ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ КРАЄЗНАВЧОГО МАТЕРІАЛУ

Особливої значимості нині набуває проблема використання краєзнавчого матеріалу у початковій ланці освіти як засобу вдосконалення творчого потенціалу школярів у початкових класах. Аналіз шкільної практики засвідчує наявність суперечностей між завданнями, що передбачені навчальною програмою початкової школи та недостатньо розробленим методичним фондом. Зняття цих протиріч передбачає організацію цілеспрямованої системи роботи щодо формування в учнів краєзнавчих понять.

Однак вчителі початкових класів ще не досконало володіють сучасними методиками і технологіями навчання учнів початкової ланки освіти, що сповільнює розвиток означуваної проблеми. В цьому зв'язку важливої значущості набуває для вчителів самоосвіта та самовдосконалення, вивчення передового педагогічного досвіду.

Багатоаспектність навчально-виховного процесу вимагає постійних резервів щодо застосування краєзнавчого матеріалу у комплексному розвитку творчого потенціалу молодшого школяра. Тому виникає потреба звернутися до ретельного вивчення шкільного краєзнавства як ефективного засобу навчання та виховання дітей.

Саме шкільне краєзнавство є «підсилувачем» у розв'язанні актуальних проблем вдосконалення початкового навчання через вагомі потенційні можливості в цьому плані, які пов'язані з регіональною своєрідністю наукових здобутків [3, с. 43].

Аналіз наукових досліджень свідчить про те, що роль краєзнавства високо оцінювалась у класичній педагогіці. На необхідність широкого використання краєзнавчого матеріалу у навчально-виховному процесі вказували у XVII ст. Я. А. Коменський, у XVIII-XIX ст. – А. Дістервег, Й. Г. Песталоцці, Ж. Ж. Руссо. Їхні ідеї були розвинуті відомими російськими педагогами В. П. Вахтеровим, О. Я. Гердом, М. І. Новиковим, Д. Д. Семеновим, К. Д. Ушинським та іншими.

В Україні важливість шкільного краєзнавства у формуванні особистості висвітлювалася у філософських поглядах О. В. Духновича, Г. С. Сковороди. У педагогічних творах К. Д. Ушинського переконливо доведена необхідність ознайомлення дітей з природою в процесі спостереження реальних явищ і предметів найближчого оточення, а також підкреслюється важливість нагромадженого в результаті цього чуттєвого досвіду учнів для їхнього розумового, морального та фізичного розвитку.

Великого значення шкільному краєзнавству надавав В. О. Сухомлинський, який вважав неможливим повноцінне виховання молодших школярів без спілкування з природою рідного краю. Виникнення шкільного краєзнавства як однієї з організаційних форм краєзнавства в цілому зумовлене багатьма чинниками. Його історія тісно пов'язана з розвитком найбільш вагомих форм – державної та громадської. Окремі відомості краєзнавчого характеру, як відзначають історики, можна знайти вже у стародавніх літописах, що зумовлено природними потребами людей у пізнанні довкілля у всій його різноманітності [4, с. 6].

Саме у початковій школі закладаються основи світогляду дитини, виховується любов до рідного краю, повага до свого народу, формується відповідальне, гуманне ставлення до природи. Одним із засобів, що допомагають успішному вирішенню цих завдань, є шкільне краєзнавство із його невичерпними можливостями для навчання і виховання учнів. У сучасних умовах розвитку школи необхідність та важливість використання краєзнавства в системі навчально-виховної роботи сумнівів не викликає як у педагогів та методистів, так і у вчителів практиків [2, с. 345].

Різноманітність цілей початкового навчання, зокрема його спрямованість на загальний розвиток дитини, відкривають широкі можливості для активізації засобами краєзнавства пізнавальних психічних процесів учнів; нагромадження ними досвіду творчої діяльності; формування їхньої емоційно-вольової сфери. Тому, крім навчального та виховного значення шкільного краєзнавства, в умовах початкового навчання необхідно максимально реалізувати його розвивальні можливості.

Практикою шкільного навчання доведено, що сам факт залучення до уроку нового, цікавого краєзнавчого матеріалу сприяє формуванню і розвитку пізнавальних інтересів учнів і збудженню їхньої активності. Цьому сприяють багатозмістовність, насиченість, яскравість краєзнавчих відомостей – з одного боку, та природна допитливість і потреба в нових враженнях молодших школярів – з іншого [5, с. 183].

Принцип дослідництва і творчості як засіб краєзнавчого матеріалу доводить, що шкільне краєзнавство не зводиться лише до засвоєння певних знань з цієї галузі науки, а передбачає також організацію різноманітної практичної діяльності, зокрема пошук матеріалу, його аналіз, систематизацію, творче переосмислення т, практичне застосування, дитячу творчість. Сюди відносять вивчення можливостей кожного учня, рівня його вихованості, індивідуальних нахилів, здібностей, успіхів у навчанні. Джерелом вивчення особистості учня можуть бути його твори, зошити, різні творчі учнівські вироби. Завдяки своїй багатофункціональності краєзнавчий матеріал може використовуватись на різних етапах уроку. Час і місце його включення у структуру визначаються учителем в залежності від теми і завдань конкретного уроку і сукупності виділених дидактичних умов.

Розглянемо завдання залучення школярів до самостійної індивідуально-творчої діяльності у процесі краєзнавчої роботи з урахуванням їхніх індивідуальних можливостей і здібностей. Краєзнавча робота має на меті не тільки озброєння учнів системою знань і навичок, але й формування в них підвищеного інтересу до вивчення предмета, прагнення використовувати набуті знання і навички в усіх сферах життєдіяльності в загальноосвітній школі, уміння пов'язувати між собою і логічно вирішувати більшість завдань, представлених у змісті предметів природничого й суспільствознавчого циклів.

Школярі самостійно долають труднощі й закріплюють здобуті знання у процесі краєзнавчої роботи. Учням пропонується виконати творчі проекти краєзнавчого спрямування, що розкривають культурно-історичні особливості, природні й соціально-економічні умови рідного краю. Під час виконання творчих проектів школярам надається свобода вибору способів рішення навчальних проблем і тим самим забезпечується ситуація успіху. Результати творчих проектів знаходять реалізацію під час таких активних форм, як конференції, диспути, дискусії, усні журнали. Ефективність реалізації краєзнавчих знань учнів забезпечується також шляхом творчо-дослідницької роботи учнів під час екскурсій, що дозволить націлити учнів на спостереження їх природних особливостей за визначеною вчителем методикою, що враховує проблемні завдання [1, с. 20].

Виховний потенціал подібних форм роботи полягає у виробленні естетико- екологічних і патріотичних відчуттів учнів. Забезпечення зазначених вище механізмів реалізації педагогічних умов активізації творчого потенціалу школярів у процесі краєзнавчої роботи сприятиме успішному протіканню процесу формування активно перетворювальної особистості.

Таким чином, активізуючи творчі здібності вихованців засобами краєзнавчих матеріалів, ми не просто формуємо вміння бачити прекрасне, а й учимо самостійно створювати його. А це вчить дітей нестандартно мислити, грамотно обґрунтовувати свою думку, самостійно приймати рішення. Самореалізація учнів під час засвоєння краєзнавчих знань у процесі навчання природничих предметів сприяє активізації пізнавальної діяльності, перебуває у тісному зв'язку з внутрішньою регуляцією поведінки (саморегуляцією), оскільки саморегуляція є умовою реалізації в діяльності активної позиції особистості стосовно навколишнього світу.

Краєзнавча робота дає змогу врахувати специфіку здобутих школярами краєзнавчих знань, усвідомити значущість творчих якостей у вирішенні навчальних проблем, що забезпечувало креативність дій у навчальних ситуаціях. На кожному етапі вирішується певне коло завдань, що зумовлює вибір засобів, методів та форм організації краєзнавчої діяльності.

Запропонована методика активізації творчого потенціалу молодших школярів в процесі краєзнавчої діяльності вимагає педагогічно цілеспрямованої роботи як з школярами, так і з педагогами та батьками.

Список використаних джерел:

1. Кашуба С. П. Краєзнавчий матеріал у навчально-виховній роботі / С. П. Кашуба, Ю. Я. Сіментов // Початкова школа. – 2008. – № 2. – С. 19–22.
2. Каренчук С. Г. Теорія і методика виховання / С. Г. Каренчук. – К.: Вища школа, 2005. – 345 с.
3. Огієнко Н. М. Дидактичні умови ефективного використання краєзнавчого матеріалу на уроках // Початкова школа. – 1996. – № 9. – С. 43-45.
4. Пустовіт Г. П. Формування особистісного ставлення учнів до природи у психолого-педагогічному контексті / Григорій Пустовіт // Рідна школа. – 2006. – № 2. – С. 3–6.
5. Яришева Н. Ф. Методика ознайомлення дітей з природою / Н. Ф. Яришева. – К.: Вища школа, 1993. – 183 с.